

#NE
YAP-
MALI?

ROB RIEMEN

ÇAĞA

KARŞI

KOYMAK

Faşizm ve
Hümanizm
Üzerine
Düşünceler

Deli

TÜRKÇELEŞTİREN:
MELİS OFLAS

#NE
YAP-
MALI?

Deji

Rob Riemen

Batı felsefesi ve entelektüel üretimine güncel katkılarıyla bilinen Nexus Enstitüsü'nün kurucusu ve başkanı olan Rob Riemen, aynı zamanda tanınmış bir yazar ve kültür felsefecisidir. 2008 yılında yayımlanan *Nobility of Spirit: A Forgotten Ideal* (Ruhun Asaleti: Unutulmuş Bir İdeal) adlı eseri dünya çapında pek çok dile çevrilmiştir. Riemen, çalışmalarına Hollanda'da devam etmektedir.

Melis Oflas

1988 yılında İstanbul'da doğdu. Fransızca mütercim tercümanlık ve sanat tarihi eğitimi aldı. Çeşitli yayınevleri için editörlük, çevirmenlik ve düzeltmenlik yapıyor.

ÇAĞA KARŞI KOYMAK: FAŐIZM VE HÜMANİZM ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

© 2017, Tudem Yayın Grubu
1476/1 Sok. No:10/51 Alsancak-Konak/İZMİR

metin hakları © 2018, Rob Riemen

İlk baskı 2018 yılında, A.B.D'de *To Fight Against This Age: On Fascism and Humanism* adı ile W.W. Norton & Company tarafından yapılmıŐtır.

Bu kitabın telif hakları Gergory Messina ile anlaşmalı olarak AnatoliaLit Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıŐtır.

YAZAR: Rob Riemen
TÜRKÇELEŞTİREN: Melis Oflas
EDİTÖR: Yasemin Ertuđrul
DÜZELTİ: Ümit Mutlu
KAPAK TASARIMI: Cemil Denizer
GRAFİK UYGULAMA: Nayime Serbest

BASKI VE CİLT: Ertem Basım Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Őti.
EskiŐehir Yolu 40. Km. BaŐkent OSB 22. Cadde No:6 Malıköy/Ankara
Tel: 0 312 284 18 14

Birinci Baskı: Eylül 2019 (2000 adet)

ISBN: 978-605-2349-57-1
Yayınevi sertifika no: 11945
Matbaa sertifika no: 16031

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin önceden yazılı izni olmaksızın tekrar üretilemez, bir eriŐim sisteminde tutulamaz, herhangi bir biçimde elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt ya da diğer yollarla iletilemez.

DELİDOLU, Tudem Eğitim Hizmetleri San. Tic. A.Ő.nin tescilli markasıdır.

#NE
YAP-
MALI?

ROB RIEMEN

ÇAĞA
KARŞI
KOYMAK

FAŞİZM VE HÜMANİZM
ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Deji

TÜRKÇELEŞTİREN:
MELİS OFLAS

Eveline'e

İÇİNDEKİLER

Önsöz

9

I

FAŞİZMİN EBEDİ DÖNÜŞÜ

20

II

EUROPA'NIN DÖNÜŞÜ

Gözyaşları, Eylemleri ve Düşleri

73

“Çağımız, insana Yunan devletinin parçalanışını hatırlatıyor; her şey devam ediyor fakat buna inanan kimse yok. Onu meşru kılan görünmez bağ ortadan yok olmuş durumda ve bütün bir çağ aynı anda hem gülünç hem trajik; trajik çünkü kan kaybediyor, gülünç çünkü sürmekte.”

Søren Kierkegaard

Ya/Ya da

Önsöz

Faşist hareketin yeniden yükselişinin benim açımdan aşikâr olduğu bir zaman dilimi olan 2010 yılında, kendi ülkemde yani Hollanda'da, "Faşizmin Ebedi Dönüşü" (The Eternal Return of Fascism) adlı bir makale yayımladım. Fark ettim ki şayet bu durum Hollanda gibi zengin bir refah devletinde gerçekleşebiliyorsa, faşizm yirmi birinci yüzyılda, herhangi bir yerde geri dönüş yaşayabilir. Bu küçük kitapçık, siyasi ve akademik sınıfın şiddet ve öfke dolu eleştirilerine rağmen bir anda çok satılan kitaplardan biri oldu. Bu sınıfın inkâr hâli beni şaşırtmıştı ve bugün bile endişelendirmeye devam ediyor, çünkü *Tarih Bilinci* adlı başyapıtında, medeniyetlerin kaçınılmaz olduğu için

değil, yöneten seçkinlerin değişen koşullara layığıyla karşılık vermeyecekleri ya da yalnızca kendi çıkarlarına odaklanacakları için çökeceğini iddia eden Arnold Toynbee'yle hemfikirim.

Konfüçyus ve Sokrates gibi bilge insanlar bir şeyi anlamak için onu doğru adlandırmamız gerektiğini biliyordu. Günümüzün kitle ayaklanmalarını tanımlamak için tercih edilen *popülizm* terimi, bu olguya ilişkin anlamlı bir kavrayış sağlamıyor. Harvard Üniversitesi'ndeki tanınmış siyaset teorisyenlerinden biri olan merhum Judith Shklar, Rousseau'nun toplum kuramı üzerine yazdığı *Men and Citizens* (İnsanlar ve Yurttaşlar) çalışmasının sonunda popülizmi tanımlarken kesinlikle haklıdır:

[Popülizm] ideolojilere ve siyasi hareketlere atfedildiğinde bile oldukça kaygan bir terimdir. Düşmanca tutumların birleşerek meydana getirdiği karmakarışık bir terkip-ten başka, daha özgül herhangi bir şeye işaret ediyor mu? Yoksa kesin surette “sol” ya da “sağ” olmayan her şeye üstünkörü atıfta bulunmanın bir yolu mu? Bu sözcük, muhafazakâr, liberal ve sosyalist ideolojiler dışın-

da hiçbir ideolojik olasılığa imkân vermeyen bir tarihyazımı tarafından yoksayılan ve “sağ” ve “sol” arasında, âdeta doğanın kanunuymuş gibi, bir o yana bir bu yana salınıp duran her şeyi mi kapsıyor? Popülizm, geleneksel düşüncenin ilkelerini onaylamayan bir isyandan başka bir şey değilse nedir?

Popülist ifadesi, faşizm hayaletinin toplumlarımıza yeniden musallat olduğuna ve liberal demokrasilerin tersyüz olup demokrasi ruhundan yoksun kitle demokrasilerine dönüştüğüne yönelik inkâr hâlini iyice yerleştirmenin yollarından sadece biri. Peki bu inkârın sebebi ne olabilir?

Bilim ve teknoloji açısından bakıldığında hayalet ve ruh gibi şeylerin gerçekte var olmaması bu nedenlerden biri olabilir. Doğa Ana açısından bu durum elbette doğrudur. Bununla birlikte insan doğası ve insan toplumu farklı türlerdir. Bilim ve teknoloji; içgüdü ve arzularıyla, erdem ve değerleriyle, akli ve ruhuyla insanlığın tam olarak anlaşılmasını sağlayamaz. Her ciddi bilim insanı bunu bilir. Ne yazık ki egemen sınıfta yer alanların çoğu bilmez. Onların toplum anlayışı ispatların,

verilerin, teorilerin ve tanımların bilimsel paradigmalarıyla sınırlıdır. Beşeri bilimler ve güzel sanatlar bu yüzden görmezden gelinir ve ciddiye alınmaz. Fakat insan yüreğini, çatışan çıkarlarıyla toplumların süregelen karmaşıklığını, günümüz hareketlerinin ve ayaklanmaların nedenlerini ve demokratik bir uygarlığın gerçek gereksinimlerini doğru bir şekilde anlamayı sağlayan tek bilgi, şiir ve edebiyatın, felsefe ve teolojinin, sanat ve tarihin hikmetinden gelir. Bu, kültürün alanıdır; tarihin esin perisi Kleio'yu her zaman, elinde bir kitapla, bize tarihsel farkındalığın inayetini sunarken bulabileceğimiz yer burasıdır. Ancak onu tanımak ve lütuflarından faydalanmak için kitap okumak gerekir.

Faşizmin geri döndüğünü ve demokrasi ruhunun yitirildiğini kabul etmenin zor olmasının ikinci sebebi ise Aydınlanma geleneğini kucaklayan sol siyasetin utanç duygusudur. Aydınlanmacı “imanın şartlarını” (adil bir toplumun temel direkleri olarak insanlığın ilerlemesi, insanın doğuştan iyiliği, akılcılık, kurumlar, siyasi ve toplumsal değerler) kuşatan zihniyet, güç istencinin, şehvetin, arzunun ve kişisel çıkarın insanlık durumu üzerindeki etkisini fark etmeyi her daim zorlaştırır. Mesele şu ki biz insanlar, rasyonel olabildiğimiz ölçüde irrasyoneliz

de. Faşizm ise en korkunç irrasyonel duygularımızın siyasi alanda yeşermesidir: hınç, nefret, yabancı düşmanlığı, iktidar arzusu ve korku!

Başkan Franklin Delano Roosevelt, Mart 1933'te gerçekleşen göreve başlama töreninde yaptığı ilk konuşmada, faşist Avrupa'ya hitaben, "Korkmamız gereken tek şey [...] korkunun kendisidir!" derken bunun ne anlama geldiğini biliyordu. Korkunun pençesindeki toplumların, faşist ideolojinin ve otokrat liderlerin sahte vaatleriyle harekete geçebileceğinin farkındaydı.

Kriz düşüncesi, ekonomik güvensizlik, terör ya da savaş tehdidi korku ikliminin altında yatan muteber sebeplerdir. Faşizmin geri dönmesini engelleme, faşizmle savaşma ve onu ortadan kaldırma konularındaki yetersizliğin temelinde, korkunun pek bilinmeyen sebeplerinden biri ve faşizmin kitle demokrasilerinde bu kadar kolay hortlayabilmesinin temel nedeni olan *cehalet* yatmaktadır. Bu da günümüzde hüküm süren faşizme yönelik inkârın üçüncü nedenidir. Bu gerçeği kabul etmek, bilim ve teknoloji alanlarında yaşadığımız tüm gelişmelere, bilgiye erişimin dünya çapında yaygınlaşmasına ve mali gücü yeten herkes için "yükseköğrenim" fırsatı sağlanmasına rağmen

toplumumuza egemen olan koşulun örgütlü aptallık olduğu farkındalığına sahip olmayı gerektirir.

2008 tarihli kitabım *Nobility of Spirit: A Forgotten Ideal*'ın (Ruhun Asaleti: Unutulmuş Bir İdeal) “Cesur Ol” başlıklı son bölümü, içinde yaşadığı zamanla savaştan bir savaşçı, sıradışı bir insan olan Leone Ginzburg'un yaşamına adanmıştır. 1909 doğumlu, Rusyalı bir Yahudi olan Ginzburg, çocukken ailesiyle birlikte İtalya'ya göç etti. Tolstoy'un tuğla gibi bir roman olan muhteşem *Anna Karenina*'sını henüz on sekiz yaşındayken İtalyancaya çeviren çok zeki bir adamdı. Avrupa ruhunu meydana getiren en mühim şey olan iyi edebiyat eserlerini yayımlayarak ulaşılabilir kılmak, onun en güçlü tutkusu olacaktı. Çeviri yaptı, dersler verdi, bir yayınevi kurdu ve sözcüğün özündeki anlamın hakkını vermek üzere *Cultura* (Kültür) adında bir dergi çıkardı. Böylece insanların hem kendilerine hem de insan varoluşuna dair hakikat arayışlarında izleyebilecekleri pek çok yolun bir araya toplandığı bir alan açmış oldu. İnsanların kendi yaşamları ve eylemleri hakkındaki gerçekleri yalnızca kültür yardımıyla anlayabileceklerini fark etmesinin ardından yaşamını Avrupa kültürünü aktarmaya adadı.

Fakat Mussolini ve emrindeki faşistler İtalya'da

iktidara geldi. Mussolini tüm profesörlerin sadakat yemini etmesinde ısrarcıydı; aksi takdirde işlerini kaybedeceklerdi. 1100 profesör arasından yalnızca on (!) kişi, bu yemini imzalamayı reddetti. Leone Ginzburg da bu on kişiden biriydi. (Cesaret, akademik ve entelektüel dünyada da ender bulunan bir özelliktir.) Direnişe katıldı, çünkü kültür ve özgürlüğün, birbirleri olmaksızın var olamayacağını biliyordu. Her zaman özgürlük adı altında ortaya çıkan faşizmin tüm isteğinin özgürlüğü yok etmek olduğunu da biliyordu.

Ginzburg tutuklandı ve sınır dışı edildi. Mussolini devrildiğinde, Ginzburg yönetimi ele geçiren Nazilere karşı savaşmak için Roma'ya geri döndü. Yeniden tutuklandı ve otuz beş yaşındayken Naziler tarafından işkenceyle öldürüldü. Eşi Natalia'ya hapis haneden yazdığı mektup – yazdığı son mektup olacaktır– şöyle bitiyordu:

Benim için fazla endişelenme. Sadece bir savaş esiri olduğumu farz et; çok fazla savaş esiri var, özellikle de bu savaşta ve büyük çoğunluğu eve dönecek. Umut edelim de o büyük çoğunluğun içinde olayım, değil mi Natalia? Seni tekrar, tekrar ve tekrar öpüyorum. Cesur ol.

Bu sözcükleri ilk kez okuduğumda kapıldığım sessiz şaşkınlığı asla unutmayacağım: *Cesur ol*. Bununla ne kastetmişti? Cesaretin; bilge ve adil olma, ruhunu zenginleştirme cesaretinin, başkalarını değil, kendini fethetme becerisi olduğunu öğreten Sokrates sayesinde bu vedanın manasını anladım. Böyle yapmayan kişi özgür değildir ve özgürlüğün olmadığı, boş, uysal bir yaşam anlamsız ve nihayetinde sevgisizdir.

Natalia Ginzburg bunu biliyordu. Kocasının yayınevindeki görevini devraldı ve çok güzel öyküler ve denemeler yazar hâle geldi. 1960'ta yazdığı *Le piccole virtù* (Küçük Erdemler) adlı kısa metnin ilk iki cümlesi şöyledir:

Çocukların eğitimi söz konusu olduğunda onlara küçük erdemlerin değil, büyük erdemlerin öğretilmesi gerektiğini düşünüyorum. Tutumluluk yerine cömertlik ve parayı önemsememek; tedbir yerine cesaret ve tehlikeden korkmamak; cingözlük yerine açıkyüreklilik ve hakikat sevgisi; ortama göre tutum almak yerine komşu sevgisi ve özveri; başarı arzusu yerine var olmaya ve bilmeye duyulan arzu.

Küçük erdemlerin kültüre işlenmesi, dar kafalılık, ıvır zıvır işler, kitsch, aptallık: Bunların faşizmin geri dönüşüyle ne gibi bir ilgisi olabilir? Maalesef her açıdan ilgililer. Natalia Ginzburg'un yakın arkadaşı, *Tatlı Hayat* ve *Amarcord* filmlerinin yönetmeni Federico Fellini, kısa bir dönem İtalyan faşist gençlik hareketinin içinde yer almıştı ve yaşamının sonlarına doğru, bu dönemi de kapsayan geçmişine dönüp baktığında şu sonuca vardı:

Faşizm her daim bir taşra ruhundan, gerçek sorunlara dair bilgi sahibi olmamaktan ve insanların kendi yaşamlarına daha derin anlamlar katmayı, tembellik, önyargı, açgözlülük ve kibir nedeniyle reddetmesinden doğar. Daha da kötüsü insanlar kendi cahillikleriyle övünür ve gerçek yetenekten, deneyimden ya da kültürel düşünceden beslenmek yerine palavra, asılsız iddialar ve sahte iyilik gösterileriyle kendileri ya da dâhil oldukları grup için başarı peşinde koşarlar. Faşizmin, utanmamız gereken aptal, acınası, başarısız yanımızdan başka bir şey olmadığını kabul etmeden faşizmle mücadele edemeyiz. Bu yanlarımızı dizginlemek

ve antifaşist yönümüzü öne çıkarmak için aktivizmden daha fazlasına ihtiyacımız var, çünkü hepimizin içinde örtük bir faşizm saklı. Faşizm bir kez söz, otorite ve güven kazandı mı bunu tekrar yapabilir.

Faşist hareketin geri dönüşüne, X, Y ya da Z ülkesini “yeniden yüce bir ülke hâline getirme” çağrısının eşlik etmesi tesadüf değildir. Bu yücelik, erişilmesi imkânsız bir geçmişe geri dönebileceğinize dair sahte vaatlerin, baskının ve iktidarın yüceliğidir. Bu “yücelik”, Natalia Ginzburg’un bahsettiği büyük erdemlerin; insanın kendisini aşma, hayal gücüne ve empatiye sahip olma, doğrulukla yaşama, güzel şeyler yaratma ve adil davranma yetisinin tam aksidir. Ancak her bir insanın onuruna saygı duyarak gerçek yüceliğe erişilebilir. Demokratik bir uygarlığın hedefi budur.

Büyük sözcüklerin anlamlarını kavramak için hikâyelere gereksinim duyarız. “Europa’nın Dönüşü: Gözyaşları, Eylemleri ve Düşleri” adlı ikinci bölüm, genellikle yanlış anlaşılan üç büyük sözcük hakkında, böyle bir öyküdür: *demokrasi*, *özgürlük* ve *uygarlık*. Faşizmin doğasının bir parçası olan karmaşık bir sanat türü olarak yalan ve çarpıtmayla

karşı karşıya kaldıkça bu sözcüklerin anlamları her zamankinden daha fazla önem kazanır. Faşizm her zaman geri dönebilir ama bu geri dönüş asla kaçınılmaz değildir. Tarih yasaları diye bir şey yoktur. Akıntıya karşı koyma ve zamanın ruhunu değiştirme gücü insanın özgürlüğündedir. Friedrich Nietzsche'nin *Zamana Aykırı Bakışlar: Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine* adlı kitabında yazdığı ve bilmemizi istediği de budur: Mevcut olanın kör iktidarını kabul etmemeli ve çağımızın bütün bu yaygaracı, yapmacık kültürüne uyum sağlamak yerine, çağa karşı mücadele eden savaşılar olmalıyız!

Leone Ginzburg bu kavga uğruna mücadele etti. Natalia Ginzburg ve kitabın ilerleyen sayfalarında yer alan deneme ve hikâyede sözü edilen pek çok kişi de öyle. Demokratik uygarlık ruhunu yok eden bir zamana karşı mücadele etmek artık bizim sorumluluğumuzda.

Deji

ÇAĞA KARŞI KOYMAK

FAŞİZM VE HÜMANİZM ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

ROB RIEMEN

TÜRKÇELEŞTİREN:
MELİS OFLAS

Toplumumuz şüphesiz ki derin bir kültürel krizin içinde. Artık müşterek manevi değerlerimiz nelerdir bilmiyoruz; eğitim artık kişinin kendini geliştirmesine ve ahlaki öğrenmeye olanak tanımıyor; uygarlığın tüm ilkelere temel oluşturan asli sorulara artık nasıl cevap vereceğimizi bilmiyoruz. Kültürel ve ahlaki temellerden yoksun, demagojiden kolayca etkilenmeye müsait, hınç ve korkuya boğulmuş olduğu için nihilist olarak adlandırabileceğimiz bu toplumda siyaset, iktidarlarını korumak ve büyütmekten başka hiçbir güdüsü olmayan kışkırtıcı aktörlerin işidir.

Delidolu

delidolu.com.tr

[f](https://www.facebook.com/delidolukitap) [@delidolukitap](https://www.instagram.com/delidolukitap)

#NE YAPMALI?

ISBN: 978-605-2349-57-1

9 786052 349571